

UOT: 333.35

Natiq Zahir oğlu TAHİRZADƏ
Bakı Avrasiya Universiteti, “İqtisadiyyat və
idarəetmə” kafedrası, magistrant
e-mail:n.tahirzadə154@gmail.com

Elmi rəhbər: Müslümat Allahverdi qızı ALLAHVERDİYEVA
ADİU, “İqtisadi və texnoloji elmlər”
kafedrası, iqtisad elmləri doktoru
allahverdiyeva_musulmat@mail.ru
10.30546/4.71.2023.164

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA KİÇİK VƏ ORTA BİZNESİN İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - Tədqiqatın məqsədi kiçik və orta biznesin iqtisadi inkişafda rolunu, onun inkişaf meyillərini, inkişaf proseslərini araşdırmaqdır. Azərbaycanın hazırkı iqtisadi sistemi üçün əsas şərtlərdən biri biznesin davamlı inkişaf prinsiplərinin iqtisadiyyatda istifadəsidir. Bura iri, orta və kiçik biznes arasında effektiv qarşılıqlı əlaqə və yeni təmayüllər daxildir.

Tədqiqatın metodologiyası - məqalədə ümumi elmi metodologiyadan, tarixi və məntiqi, struktur, sistem-funksional və müqayisəli təhlilin vəhdəti metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın təbii əhəmiyyəti - Azərbaycandakı kiçik və orta biznes subyektləri öz fəaliyyətlərində bu tədqiqatın nəticələrindən istifadə edə bilərlər.

Tədqiqatın nəticələri - kiçik və orta biznes subyektlərinin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflərin verilməsi, bu istiqamətdə mümkün yeni təmayüllərin araşdırılması və əsaslandırılmasıdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - kiçik və orta biznesin nəzəri aspektlərinin sistemləşdirilməsi, onun prioritet idarəetmə funksiyalarının dəqiqləşdirilməsidir və kiçik və orta biznes subyektlərinin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflərin hazırlanmasıdır.

Acar sözlər: *Azərbaycan, KOS, kiçik biznes, iqtisadi model, dövlət dəstəyi.*

Giriş

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatı son onillikdə çox sürətlə və dinamik inkişaf etməyə başlamışdır. Amma milli valyutanın devalvasiyası, ümumdünya səviyyəsində neftin qiymətlərinin aşağı düşməsi iqtisadiyyatda 2015-ci ildə krizis yaratdı. Azərbaycan Statistika Komitəsinin rəsmi saytının məlumatına görə ÜDM bazar qiymətlərində 2014-cü ildə 59 milyarddan 54 milyard manata endi. ÜDM 2022-ci ildə 4,6% artmışdır (2021-ci illə müqayisədə). 2022-ci ildə ÜDM 133,8 mlrd. manat olmuşdur. Neft-qaz sektorunda iqtisadiyyatda əlavə dəyər 2,7% azalmışdır. ÜDM strukturunda 51% sənaye, 8,2% ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri, anbar təsərrüfatı 6%, 4,8% tikinti, 1,4% informasiya və rabitə və s. yer almışdır. [7, s. 68]

2022-ci ilin yanvarında İlham Əliyev ÜDM-in artıq 133,8 mlrd.manat olduğunu və (80 mlrd. manat) yüksəldiyini, xarici ticarət dövriyyəsinin 50 mlrd.manat olduğunu və xarici ticarət saldosunun, yəni ixracla idxalın fərqinin 25 mlrd. manat olduğunu qeyd etmişdir. Ölkənin xarici borcu 17% dən 9,5% qədər azalmışdır. İlham Əliyev eyni zamanda qeyd etmişdir ki, belə göstəricilər ölkənin iqtisadi cəhətdən müstəqilliyini təsdiq edir. Onun fikrinə görə, ölkə xarici investisiyaları limitsiz qəbul etmək iqtidarındadır. Amma belə bir vacibliyyət hələlik yoxdur. 2021-ci ildə vergi daxilolmaları 15,5 % artmışdır. Məcburi sosial sığorta 8% artmışdır. ADSK məlumatına görə 2021-ci ildə ölkədə sənaye istehsalı 5,2 % artmışdır və 54,4 mlrd. manat olmuşdur. Neft-qaz sektorunda artım 18,9 % olmuşdur. Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında əsas fiqur kimi hazırkı dövrdə kiçik biznes çıxış edir. Milli iqtisadiyyatın bazar iqtisadiyyatına keçidi ilə təsərrüfat fəaliyyətinin bütün sahələrində təşkilati və iqtisadi innovasiyaların vacibliyi ortaya çıxdı. İqtisadi

reformasiyanın ən vacib istiqamətlərindən biri istehsalın kiçik formasının inkişafıdır. İstənilən milli iqtisadiyyatda vacib olan əsas göstərici kiçik və orta biznes sektorunun səmərəli və yüksək inkişaf səviyyəsidir və bu göstəricidən ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf dərəcəsi asılıdır .

Ulu öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu Azərbaycan iqtisadi modelində kiçik və orta biznesin rolu

Ulu öndər vurğulayırdı ki, ölkənin gələcək iqtisadi inkişafı məhz özəl sektorla bağlıdır. Əlverişli biznes və investisiya mühitinin yaradılması yolu ilə sahibkarlığın inkişafı, ölkəyə xarici sərmayənin cəlb edilməsi, qeyri-neft sektorunun inkişafı o dövrdə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin əsas xüsusiyyətləri idi”. [7, s.65]

Məhz ulu öndərin təşəbbüsü ilə 2002-ci il aprelin 25-də yerli sahibkarlarla, mayın 14-də isə xarici sahibkarlarla görüşdən sonra Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında dönüş yarandı, mühüm sənədlər imzalandı. [2] Sahibkarlığın inkişafına göstərilən diqqət və qayğının nəticəsidir ki, hər il aprelin 25-i ölkəmizdə “Sahibkarlar günü” kimi qeyd olunur. KOBİA rəhbəri vurğulayıb ki, ulu öndərin fəaliyyətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin çevik və pragmatik iqtisadi siyasəti nəticəsində bu gün sahibkarlar rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyatın əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilib. Ölkədəki təsərrüfat subyektlərinin böyük əksəriyyətinin KOS olması onların iqtisadiyyatda payının artırılması üçün böyük potensialdan xəbər verir.

Hazırda KOBİA mikro, kiçik və orta sahibkarlara daxili bazar araşdırmalarının aparılmasında, təhsil, elmi, tədqiqat və dəstək layihələrinin həyata keçirilməsində, satış imkanlarının genişləndirilməsi üçün ixtisaslaşdırılmış sərgilərdə pulsuz iştirakda, satış imkanlarını artırmaq üçün pulsuz təlim və konsaltinq xidmətləri göstərməkdə bilik və bacarıqlar, sosial sahibkarlığın inkişafı və sair məqsədlər üçün maliyyə dəstəyi göstərir.

Dünya təcrübəsi sübut edir ki, sahibkarlıq bazar iqtisadiyyatının vacib elementidir . Sahibkarlıq bir çox hallarda xalis milli məhsulun keyfiyyəti ilə xarakterizə edilir. Sahibkarlıq iqtisadi münasibətlərdə ona qeyri-adi innovasiya yanaşmaları və həlləri daxil etməklə xüsusi yer tutur. Bundan başqa, kiçik və orta biznes əhalinin, yəni əmək qabiliyyətli əhalinin əksər hissəsinin məşğulluğunun təmin edilməsini və əməyin istifadə sferasını genişləndirir, stimullaşdırır, işçilərin yaradıcı potensialının tam reallaşmasına yardımçı olur. Statistik göstəricilərə görə kiçik və orta biznes Azərbaycan iqtisadiyyatında əsas yer tutur. Bütünlükdə kiçik sahibkarlıq Azərbaycanda 2010-2022-ci illərdə 2 dəfəyə qədər artmışdır. Azərbaycan Respublikasının kiçik və orta biznesi digər illərlə müqayisədə bir çox özünəxas xüsusiyyətlərə malikdir. Bu cür ixtisaslaşmanın aşağı faizi iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdə yüksəkdir və innovasiyalı iqtisadiyyatın formalaşmasında xüsusi rola malikdir (25%-ə qədər). Azərbaycanda kiçik biznesin yalnız kommersiya biznesi əsas rol oynayır, amma innovasiyalı istehsalın 6%-ni təşkil edir. Bu gün üçün dövlətin kiçik biznesin dəstəklənməsi sahəsində əsas məqsədi yüksək texnologiyalı və elmtutumlu müəssisələrin inkişafına istiqamətlənməkdədir. Kiçik biznesin aşağı legitimliyi Azərbaycanda kiçik biznesin inkişafının xarakterik xüsusiyyətidir.

Azərbaycanda kiçik biznes sferasında olan əksər müəssisələr bölgə iqtisadiyyatında fəaliyyət göstərirlər, “boş sxemlərdən” istifadə edərək gəlirləri aşağı salacaq nəticədə öz vergi ödənişlərini azaldırlar və nəticə olaraq ölkənin büdcəsini azaldırlar. Bu problemin kökləri 90-ci illərdən başlayır, çünki həmin vaxt sahibkarlara çox yüksək vergilər müəyyən etmişdilər. Bir çox müəssisələr bu səbəbdən, yəni biznesin aşağı rentabelliyi səbəbindən bağlandılar. [3] Başqa bir hissəsi isə bölgə dövriyyəsinə genişləndirir. O vaxtdan vergi tutumu çox aşağı düşdü. Müasir dövrdə bu problem dövlət səviyyəsindədir.

Maliyyələşmənin daimi olaraq çatışmaması kiçik biznes həcmi səbəbindən maliyyələşmənin kəskin çatışmazlığı ilə xarakterizə edilir. Bütün toplanmış start kapitalı dövriyyəyə gedir, müəssisənin istehsal dövrü həmişə kapitalın dövriyyə vaxtı ilə üst-üstə düşür. Amma narahatçılıq ondadır ki, orta və ya iri bizneslə müqayisədə kiçik biznesin kreditləşməsi yüksəkdir. Nəticədə bir çox müəssisələr bağlanır. Kiçik biznesin dayanıqsızlığı səbəbindən digərləri meydana gəlir: maliyyə çatışmazlığı, kəskin rəqabət mübarizəsi, inflyasiya, enerji böhranı nəticəsində kiçik biznesin

qeyri-stabilliyi. Nəticədə hər dörd kiçik biznes nümayəndəsinin biri bankrot olur və ya öz biznes istiqamətini dəyişdirir. Kiçik biznes yerli infrastrukturunu formalaşdıraraq regional bazarın inkişafında çox vacib rol oynayır.

Beləliklə, regionlararası daşınmalar, transport xərcləri aşağı düşür, regionun xalis məhsul payı yüksəlir. Sırr deyil ki, regionlardan ölkələrin mərkəzinə çox yüksək işçi axını baş verir. Nəticədə balans pozulur və istehsalın diferensiasiyası baş verir. Böyük istehsal mərkəzlərinin dağılması ilə müşayiət olunur. Kiçik biznesin inkişafı region iqtisadiyyatını formalaşdırır və işçi axınını azaldır. Bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycanda kiçik biznes xarici ölkələrlə müqayisədə zəif inkişaf etmişdir.[4]

Dövlət dəstəyinin yüksək səviyyəsi iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrə məxsusdur. Azərbaycanda kiçik biznesin aşağı nəticəliliyi əsas xarakterik cəhətlərdəndir. Yəni, vergi qanunvericiliyinin mükəmməl olmamasıdır və bunun nəticəsində iri və kiçik müəssisələr arasında inkişaf etməmiş əmək bölgüsü sistemi var. Biznes subyektlərində çalışanların sayı artmışdır. Ümumilikdə 2021-ci ildə işçilərin sayı 3% artaraq 360000 nəfər təşkil etmişdir. Muzdlu çalışanların 80%-dən çoxu qeyri-dövlət müəssisələrində, 20%-i isə dövlət sektorunda çalışmışlar. Muzdlu çalışanların 26%-i qadınlardı. Muzdlu çalışanların 40%-ə qədəri xidmət sektoruna aiddir. 23% isə sənayedə çalışır. Daha bir maraqlı məsələyə diqqət edək. Biznes subyektlərinin respublika iqtisadiyyatına qoyduqları investisiyalar 2021-ci ildə qoyulan investisiyaların 34%-i, 2020-ci ildə isə 47%-i tikinti sektoruna qoyulmuşdur. 2021-ci ildə 55%, 2020-ci ildə isə 37% investisiya xidmət sektoruna tətbiq edilmişdir. Cədvəldən göründüyü kimi, əsas ulu öndərimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş Azərbaycan iqtisadiyyatı çox sürətlə dünya bazarına inteqrasiya etmiş, Azərbaycan iqtisadi modeli özünü doğrultmuşdur.

Cədvəl 1.

Azərbaycan Respublikasında iqtisadi inteqrasiyanı əks etdirən bəzi göstəricilərin dinamikası (2004-2022-ci illər)

İllər	ÜDM, mln. manat	Daxili ticarət, mln. manat	Xarici ticarət, mln. dollar	Nəqliyyat yükdaşımaları, mln. ton	İKT, mln. manat
2004	5600,2	4416,2	7131,4	22852,1	464
2013	57377,1	26911,2	43554,1	90811,4	1525,2
2014	59014,1	29900,1	39407,5	93528,3	1592,3
2015	54380	39218	25809	92700,1	1511,2
2019	80092	47715,1	31782,7	93252,4	1852
2021	93203,2	50625,8	33065,3	89755	2001
2022	133825,8	63010,4	30992,5	76300,8	2158,1

Mənbə: Azstat.org göstəricilərinə əsasən tədqiqatçı tərəfindən tərtib edilmişdir (2004-2023)

Cədvəl 2.

Azərbaycan Respublikasında KOB-un əsas göstəriciləri (2022-ci il)

Göstəricilər	Mikro	Kiçik	Orta
Yaradılmış əlavə dəyər	6000	2500.0	6.00.0
İşçilərin sayı (min nəfər)	41.0	102.0	215.0
Orta aylıq əməkhaqqı	383.0	530.0	750.0
İnvestisiyalar	1.707.0	893.0	789.0
Biznesin subyektləri	347000	6900.0	2900.0

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/> edilmişdir.

Sahibkarlıq subyektlərində işləyən muzdlu işçilərin xüsusi çəkisi (qadın, kişi) qrafik 1-də təsvir edilib.

Qrafik 1. Muzdlu çalışanların xüsusi çəkisi.

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>

Qrafikdən göründüyü kimi, bütün fəaliyyətdə olan biznes subyektlərinin iqtisadi regionlar üzrə bölgüsündə hər iki ildə ən yüksək nəticə Bakı şəhərinin payına düşmüşdür. Bu təqribən 150000 və 174000 arasında dəyişir. İkinci yüksək göstərici Abşeron-Xızı iqtisadi rayonunun payına düşür, bu 2022-ci ildə 32477 ədəd olmuşdur və bu göstərici 2021-ci ildəki göstəricidən təqribən 4000 çoxdur. 2021-ci ilin hesabatına görə bütün biznes subyektlərinin yaratdığı əlavə gəlir 28 %-dən çox artmışdır və bu 15 milyarda qədər olmuşdur ki, bu da ölkə iqtisadiyyatında əldə edilmiş bütün əlavə dəyərin 17%-ni təşkil etmişdir. Əlavə dəyərin strukturunda isə 33% ticarətin, 13% tikintinin, 14 % sənayenin, 3% kənd təsərrüfatının payına düşür . Göründüyü kimi, 2021-ci ilin göstəriciləri 2022-ci ilin göstəricilərindən o qədər də fərqlənmir.

Kiçik və orta biznes sahəsində çətinliklər. Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, kiçik firmalar ən çəvikdir, orta ölçülü firmalar isə yalnız xüsusi, kifayət qədər uzunmüddətli ehtiyacların formalaşdığı yerdə fəaliyyət göstərirlər [8, s. 151]. Bununla belə, qeyd etmək lazımdır ki, kiçik və orta biznes müasir istehsal sahəsində bəzi çətinliklər yaşanmaqda davam edir.

Bu, müəssisələrin sənaye sektorunda biznes fəaliyyətinin həyata keçirilməsi prosesində qarşılaşdıqları bir sıra problemlərlə əlaqədardır, yəni: sərbəst maliyyə resurslarının olmaması; müştəriləri cəlb etmək və satış bazarlarını tapmaqda, xammal və materialların alınması məsələləri və s. çətinliklər. Bu problemlərin həllində iri müəssisələr kiçik və orta biznesə münasibətdə strateji tərəfdaşlar rolunda çıxış edir. [9, s.15] Müasir cəmiyyətin iqtisadi strukturuna iqtisadiyyatın dövlət sektoru, qarşılıqlı əlaqədə olan və bir-birini tamamlayan korporasiyalar və kiçik bizneslər daxildir. Bu strukturun həyat qabiliyyəti təkcə kiçik, orta və iri biznesin inkişafı ilə deyil, həm də onların qarşılıqlı fəaliyyətinin səmərəli mexanizminin olması ilə müəyyən edilir. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdə kiçik və orta bizneslə iri biznes arasında qarşılıqlı əlaqə formaları onların inkişafında kifayət qədər uzun bir yol keçmişdir və müəyyən kamillik səviyyəsinə çatmışdır.

Müasir bazar iqtisadi sistemi təsərrüfat subyektləri - bir tərəfdən kiçik və orta biznes, digər tərəfdən isə iri sahibkarlıq subyektləri arasında ikili münasibətlərə əsaslanır. Kiçik və orta biznes iqtisadi sistemə mobillik və çeviklik əlavə edərsə, sonra böyük - rəqabət qabiliyyəti və davamlılıq. İri və kiçik biznesin qarşılıqlı əlaqəsi, onların dünya iqtisadiyyatının strukturunda əlaqələri hətta iqtisadçıları da maraqlandıрмаğa başladı. Sahibkarlığın, o cümlədən kiçik və orta biznesin inkişafı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən sabit və dayanıqlı iqtisadi inkişaf strategiyasının prioritet istiqamətlərindən biridir. Hazırda Azərbaycanda təsərrüfat subyektlərinin təqribən 99%-ni mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri təşkil edir. Ölkənin Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə, qeydiyyatdan keçən müəssisələrin 92,1%-i mikro, 5,3%-i kiçik, 2,1%-i isə orta sahibkarlıq subyektləridir. 2021-ci il yanvarın 1-nə hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün qeydiyyatdan keçmiş fərdi sahibkarların sayı bir milyon nəfəri ötüb.

KOS-lar əsasən ticarət, kənd təsərrüfatı, xidmət, tikinti, emal sənayesi, nəqliyyat və digər sahibkarlıq növləri ilə məşğul olurlar. Elə olur ki, müasir dünyada insanların böyük əksəriyyəti hər hansı şirkətdə sınavi işçi olmaqdan, kiçik və aşağı gəlirli də olsa, öz bizneslərini qurmağa çalışırlar. Bu mənada Azərbaycan vətəndaşları da istisna deyil. Demək olar ki, hər kəs daha az investisiya qoymaq və daha çox qazanc əldə etmək istəyir.

Məlum oldu ki, əksər hallarda təcrübəsiz sahibkarlar həm onlayn, həm də ənənəvi şəkildə satış üçün mal idxal etməyə üstünlük verirlər. İdxal olunan malların çeşidi mənşə ölkəsindən asılı olaraq fərqlənir. Məsələn, əsasən, geyim və tekstil məmulatları qonşu Türkiyədən alınır, onlar Çindən qalantereya, zərgərlik, məişət texnikası idxal etməyə üstünlük verirlər. Digər populyar sahə iaşə, əsasən kiçik kafelər və qəlyanaltılardır. Oyun klubları və kompüter otaqları da öz aktuallığını itirməyib.

Dövlətin kiçik və orta biznesə dəstəyi. Ekspertin sözlərinə görə, Azərbaycanda mikro, kiçik və orta sahibkarlara dəstəyi Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) həyata keçirir və mikro sahibkarlar üçün pulsuz təlimlər keçirir və onlara biznes-plan yazmağa kömək edir: “KOS-lara dəstək mərkəzləri respublikamızın 21 rayonunda fəaliyyət göstərir. Bundan əlavə, respublikanın 29 şəhər və rayonunda KOB dostu ofisləri yaradılmışdır. Biznes qurmaq istəyənlərə, mikro sahibkarlara köməklik göstərilir. Azərbaycanda kiçik və orta biznes satış kanallarını genişləndirməli və xarici bazarlara çıxış imkanlarını artırmalıdır”. [1, s. 231]

Bunu Azərbaycan Sahibkarlar Təşkilatları Milli Konfederasiyasının (ASK) vitse-prezidenti öz çıxışında qeyd edib. Onun sözlərinə görə, sahibkarların məhsulları rəqabətqabiliyyətli olmalıdır. Kiçik və orta sahibkarlığın maraqlarının müdafiəsi, biznes təşəbbüslərinin dəstəklənməsi və maarifləndirilməsi respublikanın 24 şəhər və rayonunda fəaliyyət göstərən “KOB-ların dostu” şəbəkəsi vasitəsilə həyata keçirilir. Sahibkarlıq haqqında maarifləndirmə, KOS-ların bilik və bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və sair bu kimi tədbirlər həyata keçirilir. Bakı, Sumqayıt, Xaçmaz, Şəki və Yevlaxda fəaliyyət göstərən KOS-lar İnkişaf Mərkəzləri tərəfindən təmin edilir.

Kiçik və orta biznesə göstərilən bütün xidmətlər pulsuzdur. Sahibkarlara kiçik və orta biznes evləri vasitəsilə müxtəlif dövlət və özəl qurumlar tərəfindən vahid məkanda xidmət göstərilir. Hazırda iki kiçik və orta biznes evi fəaliyyət göstərir. Xaçmaz və Yevlaxda hər biri 20-yə yaxın dövlət və özəl qurumdan sahibkarlara 200-dən çox xidmət göstərilir”, -deyə agentlik qeyd edib. [6, s. 223]

Xüsusilə pandemiya dövründə kiçik və orta sahibkarlığa əlavə dəstəyə gəlincə, ölkədə bir sıra layihələr həyata keçirilib. Xüsusilə, 2021-ci ildən KOS üçün təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşdirilməsinə başlanılıb. Bu məqsədlə agentlik müsabiqə keçirib və maliyyələşdiriləcək layihələri elan edəcək. Müsabiqə çərçivəsində maliyyələşdirilən hər bir layihə üçün 20 min manatadək vəsait ayrılacaq. Bu ildən etibarən mikro və kiçik sahibkarlıq subyektlərinə Startap sertifikatları verilir. Startap sertifikatı Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq KOS-ları üç il müddətinə gəlir vergisindən və innovasiya fəaliyyətindən əldə edilən gəlir vergisindən azad edir”, - KOBİA qeyd edib. [<https://www.taxes.gov.az/az/post/189>]

Bundan əlavə, pərakəndə satış şəbəkələrində KOS məhsullarının satışının genişləndirilməsi, qeyri-neft məhsullarının istehsalının stimullaşdırılması və idxalı əvəz edən yeni istehsal sahələrinin yaradılması üçün yeni mexanizm hazırlanıb. Bu mexanizm pərakəndə satış şəbəkələrində mikro və kiçik biznes məhsullarının satışının təşkili ilə bağlı xərclərin bir hissəsinin dövlət hesabına ödənilməsinə tənzimləyəcək. Agentlik qeyd edib ki, o, həmçinin KOM-lar üçün satış imkanlarını genişləndirmək və onların məhsul və xidmətlərini tanımaq üçün yaxın aylarda onlayn satış platformasını iş salmağı planlaşdırır.

Agentlik qeyd edib ki, müasir təşkilati-iqtisadi model olan klasterləşmə sahəsində də KOS-lara institusional dəstək nəzərdə tutulub. Beləliklə, KOBİA KOB klaster şirkətinə və KOB klaster iştirakçısına sertifikat verəcək və bu sertifikat onları bir sıra vergilərdən azad edəcək. Hazırda klasterləşmənin müvafiq hüquqi bazasının formalaşdırılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir.

Nəticə

Ekspertlərin fikrincə, kiçik və orta biznes sektorunun stabil inkişafı üçün dövlətlə özəl sektor arasında əməkdaşlığın yaradılması istiqamətində addımlar atılmalıdır, həmçinin iri holdinqləri deyil, kiçik və orta sahibkarları cəlb etmək lazımdır. Müəssisələrin dövlət investisiya layihələrinə - əlavə iş yerlərinin yaradılması və iqtisadi fəallığın genişləndirilməsinə mühüm amil kimi nəzər yetirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Anar Bayramov. Biznes və menecmentin əsasları. - Bakı -2011, -325s;
2. Bəyalı Ataşov. Müəssisələrin maliyyəsi. Bakı- 2009,-250 s.;
3. Vaqif Niftullayev. Sahibkarlığın əsasları. Bakı- 2002-411 s.;
4. Əzizağa İmanov. Kiçik sahibkarlıq. Bakı- 2009- 320s.
5. K.M. Piroqov. Biznesin təşkilinin əsasları. Bakı- 2012-554s;
6. Nurəddin Mehdiyev. Biznesə necə başlamalı. Elm və təhsil ,2017-230 s.;
7. Mehdiyev R. Azərbaycanda siyasət: dünən, bu gün və sabah // Dürçəliş-XXI əsr, 2018, № 49
8. Агейкина М. С. Анализ форм взаимодействия крупного и малого бизнеса / М. С.
9. Агейкина // Проблемы современной экономики.- 2012. -№ 1 (41). -С. 149–151.
10. Базанкова В. С. Холдинговые структуры: специфика российских компаний / В. С. Базанкова, А.С. Бруслова // Проблемы экономики, финансов и управления производством : сб. науч. тр. вузов России. — Иваново : Изд-во Иван. гос. хим.-технол. ун-та, 2009. — Вып. 26. — С. 13–22.
11. Варламова Ю. К. Взаимодействие малого и среднего бизнеса с крупными корпорациями / Ю. К. Варламова, В. А. Шумаев // Инноватика и экспертиза : науч. тр. — М., 2011. — Вып. 2 (7). — С. 116–118.
12. Киреенко А. П. Применение программно-целевого метода для государственной поддержки малого и среднего предпринимательства в регионах Сибирского федерального округа / А. П. Киреенко, Л. В. Санина // Известия Иркутской государственной экономической академии. — 2014. — № 4 (96). — С. 117–132.
13. Кириллова А. Аутсорсинг и аутстаффинг как новые технологии менеджмента / А. Кириллова, В. Мартыновченко // РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. — 2011. — № 1. — С. 606–609.
14. Набиев Р. А. Развитие систем взаимодействия малого и крупного предпринимательства / Р. А. Набиев, Г. А. Тактаров // Вестник Астраханского государственного технического университета. Сер. Экономика. — 2011. — № 2. — С. 95–100 Azstat.gov.az

Натиг Захир оглы Тахирзаде
Бакинский Евразийский Университет, кафедра
“Экономика и менеджмент”, магистрант
электронная почта: n.tahirzadeh154@gmail.com

Муслимат Аллахверди кызы Аллахвердиева
“Экономические и технологические науки”
кафедра, доктор экономических наук
электронная почта: allahverdiyeva_muslimat@mail.ru

Малый и средний бизнес в Азербайджанской Республике характеристики развития*Резюме*

Цель исследования - Целью исследования является изучение роли малого и среднего бизнеса в развитии экономики, тенденций его развития, процессов развития. Одним из главных условий нынешней экономической системы Азербайджана является использование в

экономике принципов устойчивого развития бизнеса. Это включает в себя эффективное взаимодействие между крупными, средними и малыми предприятиями, а также новые тенденции.

Методология исследования. В статье использованы общенаучная методология, историко-логический, структурный, системно-функциональный и сравнительный методы анализа.

Прикладная значимость исследования - использование результатов данного исследования в деятельности субъектов малого и среднего бизнеса в Азербайджане.

Результатами исследования - являются внесение предложений по совершенствованию субъектов малого и среднего бизнеса, исследование и обоснование возможных новых тенденций в этом направлении.

Оригинальность и научная новизна исследования заключаются в систематизации теоретических аспектов малого и среднего бизнеса, уточнении его приоритетных управленческих функций, подготовке предложений по совершенствованию субъектов малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: *Азербайджан, малый бизнес, экономическая модель, государственная поддержка.*

*Natig Zahir Tahirzade
Baku Eurasian University, department
“Economics and Management”, master's student
email: n.tahirzadeh154@gmail.com*

*Muslimat Allahverdi Allahverdieva
“Economic and technological sciences”
Department, Doctor of Economic Sciences,
email: allahverdiyeva_muslimat@mail.ru*

Small and medium-sized businesses in the Republic of Azerbaijan development characteristics

Summary

Purpose of the study - The purpose of the study is to study the role of small and medium-sized businesses in economic development, trends in its development, and development processes. One of the main conditions of the current economic system of Azerbaijan is the use of the principles of sustainable business development in the economy. This includes effective collaboration between large, medium and small enterprises, as well as new trends.

Research methodology. The article uses general scientific methodology, historical-logical, structural, system-functional and comparative methods of analysis.

The applied significance of the research is the use of the results of this research in the activities of small and medium-sized businesses in Azerbaijan.

The results of the study are the introduction of proposals for improving small and medium-sized businesses, research and justification of possible new trends in this direction.

The originality and scientific novelty of the study lies in the systematization of the theoretical aspects of small and medium-sized businesses, clarification of its priority management functions, and the preparation of proposals for improving small and medium-sized businesses.

Key words: *Azerbaijan, small business, economic model, government support.*